

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ СОЛИҚ ҚЎМИТАСИ ҲУЗУРИДАГИ
ФИСКАЛ ИНСТИТУТ**

*Қўлёзма ҳуқуқида
УДК: 336.02 (575.141)*

ДУСИЯРОВ ШЕРЗОД ХОЛМУРОТОВИЧ

**КИЧИК ТАДБИРҚОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ
МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

08.00.07 – Молия, пул муомаласи ва кредит

**Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (Doctor of Philosophy)
илмий даражасини олий учун тайёрланган
ДИССЕРТАЦИЯ**

**Илмий раҳбар: Урмонов Жаҳонгир Жалолдинович
иқтисод фанлари доктори, профессор**

Тошкент шаҳри 2022 йил

МУНДАРИЖА

Кириш	3
I БОБ. КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	14
1.1. Кичик тадбиркорлик фаолиятини солиққа тортишнинг объектив з	14
1.2. Иқтисодиётни ривожлантириш ва тартибга солишда солиққа т	31
1.3. Ўзбекистонда тадбиркорликни ривожлантириш босқичлари ва миллий иқтисодиётда тутган ўрни.....	47
1-боб бўйича хулосалар.....	63
II БОБ. ЎЗБЕКИСТОНДА КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МЕХАНИЗМИ ТАҲЛИЛИ.....	65
2.1. Кичик тадбиркорлик субъектларини солиққа тортиш м	65
2.2. Якка тартибдаги тадбиркорлар ва ўзини ўзи банд қилган ш	76
2.3. Кичик тадбиркорлик субъектлари молиявий фаолиятига с	95
2-боб бўйича хулосалар.....	107
III БОБ. ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	110
3.1. Тадбиркорликка қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш ва солиққа тортишни такомиллаштиришда хорижий мамлакатлар т	110
3.2. Иқтисодиётни ривожлантириш шароитида тадбиркорлик субъектларини солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш йўллари	128
3-боб бўйича хулосалар.....	139
ХУЛОСА.....	142
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.....	146
ИЛОВАЛАР.....	157

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳон мамлакатларида иқтисодиётнинг барқарор ривожланиши, аҳоли бандлиги ва иқтисодий ўсишни таъминлашнинг муҳим омили сифатида кичик бизнес ва тадбиркорликнинг аҳамияти ортиб бормоқда. Жумладан, “иқтисодий фаол аҳолининг АҚШда 52 фоизи, Хитойда 83 фоизи, Германияда 57 фоизи ва Японияда 72 фоизи кичик бизнесда банд бўлиб, АҚШда ялпи ички маҳсулот (ЯИМ)нинг 56 фоизи, Хитойда 60 фоизи, Германияда 43 фоизи ва Японияда 67 фоизи кичик бизнес улушига тўғри келмоқда”¹. Шунингдек, “иқтисодиётда ЯИМга нисбатан солиқ юки даражаси АҚШда 24,5 фоиз, Буюк Британияда 33,0 фоиз, Германияда 38,8 фоиз, Швецияда 42,9 фоиз, Туркияда 23,1 фоиз, Японияда 32,0 фоиз, Жанубий Кореяда 27,4 фоиз, ИХТТга аъзо мамлакатларда 33,8 фоиз ва Россияда 32,0 фоизни ташкил этган”². Мазкур маълумотларга кўра, дунёнинг ривожланган мамлакатлари тажрибасида кичик бизнес субъектлари мамлакатнинг иқтисодий ривожига муҳим аҳамият касб этади. Шу билан бирга, сўнгги йилларда кичик бизнес субъектлари фаолиятини ривожлантириш мақсадида хорижий мамлакатларда кичик бизнес субъектлари учун умумбелгиланган ва махсус солиқ режими шароитида солиқ юкини текис тақсимлашга йўналтирилган ислохотлар амалга оширилмоқда.

Ҳозирги глобаллашув шароитида кўплаб хорижий мамлакатларда глобал инқироз ва пандемиянинг иқтисодиётга таъсирини камайтириш, иқтисодий ўсишни таъминлаш ва бизнесни қўллаб-қувватлашда солиқ механизми орқали кенг ислохотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, бизнесга солиқ юки ва солиқ ставкаларини камайтириш, солиқларни кечиктириб ёки бўлиб-бўлиб тўлаш, экспортни рағбатлантириш ва аҳоли бандлигини таъминлаш бўйича солиқ имтиёзларини қўллаш, шунингдек, солиқ тизимини

¹ Санников Д.В. Анализ современного состояния мер поддержки малого и среднего предпринимательства в России в условиях коронакризиса. //Экономика, предпринимательство и право. 2022. Том 12. № 6. – С. 1693-1708. – <https://1economic.ru/lib/114850> ; <http://doklad.ombudsmanbiz.ru/2021/7.pdf>

² https://eyourcountry.org. _ Revenue Statistics.; <https://stats.oecd.org.;> [https://taxfoundation.org.](https://taxfoundation.org.;)

рақамлаштириш ва солиқ маъмуриятчилиги шаффофлигини ошириш, бизнесни юритиш учун қулай инвестицион иқлим ва ишбилармонлик муҳитини яратиш ҳамда солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш каби йўналишлардаги илмий тадқиқотларга эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистонда хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва унинг устувор мавқеини янада кучайтириш, бизнесни юритиш ва тадбиркорлик фаолиятини солиққа тортишда бир қанча муаммолар мавжуд бўлиб, солиқ юқининг юқорилиги, солиқ маъмуриятчилигининг шаффоф эмаслиги, солиқ солиш мақсадида кичик тадбиркорлик субъектларини аниқлаш мезонлари оптимал белгиланмаганлиги, хуфиёна иқтисодиётнинг мавжудлиги, солиқ тушумларини яшириш, солиқ базаси ва объектлари камайтириб кўрсатилиши каби ҳолатлар мавжуд бўлиб, уларни ҳал этиш йўллари ишлаб чиқиш ва амалий ечимларини топиш муҳим аҳамият касб этади. Бу борада, миллий иқтисодиётни жадал ривожлантириш ва юқори ўсиш суръатларини таъминлашда 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида “Миллий иқтисодиётни ислоҳ қилиш борасида ташқи савдо, солиқ ва молия сиёсатини либераллаштириш, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва хусусий мулк дахлсизлигини кафолатлаш, 2026 йилга бориб тадбиркорлик субъектларига солиқ юқламасини ялпи ички маҳсулотнинг 27,5 фоизидан 25 фоизи даражасига камайтириш, тадбиркорлик фаолиятини ташкил қилиш ва доимий даромад манбаларини шакллантириш учун шароитлар яратиш, хусусий секторнинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини 80 фоизга ва экспортдаги улушини 60 фоизга етказиш” каби вазифалар белгиланган. Мазкур вазифаларнинг бажарилиши тадбиркорлик субъектларини солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш заруратини кўрсатмоқда.

Диссертация тадқиқоти Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги, 2017 йил 7 февралдаги